

Normativni opis in jezikovna standardizacija v aktualnem jezikovnopoličnem okviru – dokumenti in realnost

HELENA DOBROVOLJC

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4,
SI – 1000 Ljubljana; Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko,
Vipavska 13, SI – 5000 Nova Gorica, helena.dobrovolic@zrc-sazu.si*

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

---

V prispevku je pozornost usmerjena v problematiko jezikovne standardizacije oziroma njene faze, ki jo je treba vedno pogosteje posodabljeti – jezikovne kodifikacije. Predstavljene so teoretske smernice in prikazana je kronologija normativistične dejavnosti na Slovenskem v 20. stoletju. Podrobneje je predstavljena sodobna jezikovna politika, ki kljub izkazanim interesom javnosti, potrebam pišočih, šolnikov, ne nameni temu področju pozornosti in financiranja, in to ne glede na obvezujoče dokumente, kot sta npr. *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018* in *Akcijski načrt za jezikovno opremljenost*, ki jih ministrstvo za kulturo oziroma služba za jezik redno naročata pri ekspertih, a jih ne udejanita.

In the article, attention is drawn to the issue of language standardization, namely to one of its phases which must be updated increasingly often – language codifications. Theoretical guidelines are presented and the chronology of the prescriptive activities in Slovenia in the 20th century are shown. The language policy situation is presented in detail, as this area still lacks attention and funding, despite the expressed public interest and the needs of those who write and educate. The situation persists regardless of the binding documents, such as the *Resolution on the National Programme for Language Policy 2014–2018* and the *Action Plan for Language Infrastructure*, which the Ministry of Culture, namely the Slovenian Language Service orders from the experts. They are, however, never realized.

Ključne besede: jezikovna standardizacija, normiranje, jezikovna politika, pravopis

Key words: language standardization, codification, language policy, normative guide

---

1 Jezikovna standardizacija oziroma alfabeticizacija, graficizacija in kodifikacija jezika

Jezikovna standardizacija je v pomenu 'izbira primerne narečne osnove pisanemu jeziku' (Haugen 1966; Leith 1983) navadno postavljena v obdobje, ko je izbran zapisovalni sistem, ki v najboljši meri odseva govorno podobo jezika: nekateri jezikoslovci to fazo imenujejo tudi »alfabeticizacija« (Frawley 2003: 410). Alfabeticizaciji navadno sledi oblikovanje zapisovalnih pravil oziroma

»grafizacija« (Ferguson 1968, nav. po Vidovič Muha 1996: 47). Naslednja stopnja standardizacijskega procesa je »kodifikacija« oziroma uzakonitev pravopisnih načel. Z izpolnitvijo vseh faz standardizacijskega procesa jezikovna skupnost pokaže družbeno in organizacijsko moč kolektiva govorcev, hkrati pa se obveže, da bo kodifikacijo, torej uzakonitev standardizacijskih smernic, prilagajala jezikovnemu razvoju, jih posodabljala in pri tem upoštevala evolucijska načela, ki izhajajo iz kulturnih sprememb in razvoja jezikovne skupnosti (Garvin 1993: 43). Upoštevanje dinamičnih lastnosti naravne jezikovne spremenljivosti in hkrati statičnega ohranjanja jezikovnih navad, pravil in dogovorov, ki je po enem glavnih protagonistov praške strukturalne šole – Mathesiusu (1929) imenovano »prožna ustaljenost«, predstavlja že skoraj sto let temeljno standardizacijsko oziroma kodifikacijsko vodilo in ga upošteujemo tudi danes.

Sodobni kodifikacijski postopek se v večini primerljivih evropskih jezikov odmika od načel, ki veljajo za obdobja zgodnje standardizacije. Zlasti za manjše jezike je skozi celotno 20. stoletje mogoče spremljati težnje po vrednotenju in hierarhizaciji variantnih jezikovnih prvin v smeri čim večje enotnosti pisanega jezika. Po eni strani gre za obrambne vzgibe, ki jih poznamo v sodobnih standardizacijskih praksah pri manjših ali manjšinskih jezikih¹ (Jaffe 2000: 506 id.), ki se želijo z nevariantno kodifikacijo približati avtoritativni moči dominantnih jezikov, po drugi strani pa se srečujemo s prepričanji jezikovnih uporabnikov, da je nevariantna oziroma avtoritativna norma odraz urejenosti (ne le v jeziku, temveč tudi družbi).² V tradicionalno naravnanih okoljih oziroma okoljih, ki izpričujejo izrazito retradicionalizacijo (Vehovar, Tiran 2016), raziskave med jezikovnimi uporabniki pričajo tudi o večanju priljubljenosti avtoritativnega od liberalnega jezikovnega predpisa (Sebba 2007: 154), ne glede na to, da sodobno, v družbene procese vpeto jezikoslovje (Milroy 2001: 535–536) opozarja, da je jezikovna predpisovalnost vendarle podrejanje jezika prevladujočim jezikoslovnim ideologijam ali politiki.

Pri jezikovnopolični organiziranosti jezikovne skupnosti pojmujeemo standardizacijo kot postopek, prek katerega ta skupnost zakonsko določa rabo izbrane standardne različice, določa pa tudi stopnjo obveznosti jezikovnega standarda v javnih položajih. Pri primerljivih evropskih jezikih država navadno zagotavlja kontinuirano in z avtoriteto podprto posodobitev kodifikacije standardne različice uradnega in nacionalnega jezika, s katerim se jezikovna skupnost identificira. Zlasti model slovanskih držav pravila standardnega jezika uveljavlja prek ustanov, ki predstavljajo v teh družbah edine, splošno znane in nesporne avtoritete (Garvin 1993: 42; angl. academy-governed style; prim. tudi Dobrovoljc 2013 in 2014).³

¹ Npr. pri korziškem jeziku nasproti francoščini. Več o tem Jaffe (2000).

² Tako Vehovar in Tiran v razpravi z naslovom *Oris izbranih kazalnikov retradicionalizacije slovenske družbe* (2016: 97) navajata, da se v Sloveniji krepijo »avtoritarne tendence«, kar se odraža tudi prek raziskav javnega mnenja: »V zadnji raziskavi *Slovensko javno mnenje* (2015) je dobrih 62 % vprašanih izjavilo, da potrebujemo močnega voditelja (leta 1995 je bilo takšnih dobrih 45 %).«

³ Garvin (1993: 42) navaja še drugi model, razširjen v ameriškem okolju, in sicer ga v angleščini imenuje *free-enterprize style*, kjer je izbira meril in pravil rabe prepuščena založniškim hišam, seveda zasebnim, njihova aplikacija pa šolam, kar posledično pomeni, da so načini interpretiranja jezikovne pravilnosti zelo različni.

2 Akterji in normativni okvir standardizacije in kodifikacije na Slovenskem v 20. stoletju

Na Slovenskem o pobudah po institucionalno vodenem procesu standardizacije govorimo šele od tedaj, ko je tisti del standardizacijskega postopka, ki ga moramo vedno znova udejanjati – torej kodifikacija kot posodobitev in uzakonitev zapisovalnih pravil – prevzela pod svoje okrilje ustanova, Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Medtem ko sta predhodna pravopisa (Levčev 1899 in Breznikov 1920) izšla kot avtorski individualni deli: prvi tudi kot učbenik v avstro-ogrskem šolskem sistemu, drugi pa kot pripomoček za poučevanje dijakov škofijske gimnazije v Ljubljani, pa je leta 1933 organiziranje kodifikacijske dejavnosti prevzel Fran Ramovš, bodoči predsednik leta 1938 ustanovljene Akademije znanosti in umetnosti, in k sodelovanju pritegnil izkušenega pravopisca in slovnika Antona Breznika (Šolar 1967), v pravopisni komisiji pa so delovali tudi Ivan Grafenauer, France Kidrič, Rajko Nahtigal in Ivan Prijatelj. Od tedaj se pravopisna dejavnost odvija v okviru akademije znanosti in umetnosti, ki je pripravila pravopise v letih 1950, 1962, 1990 – pravila, 2001 – skupaj z Znanstvenoraziskovalnim centrom SAZU pa tudi pravopisni slovar, ki naj bi po svoji funkciji predstavljal gradivsko razširitev pravil (Verovnik 2004: 254).

O normativnih izhodiščih uradnih kodifikacijskih priročnikov je bilo v preteklosti izrecno povedanega pravzaprav malo. Najočitnejša ambicija Frana Levca, dolgoletnega urednika literarnih del in pisca prvega pravopisa 1899, je bila preseči osnovna zapisovalna nasprotja,⁴ ki so se v izbranem skupnem jezikovnem idiomu porajala ob koncu normativno neustaljenega 19. stoletja. Levčev pravopis je torej posegel še v fazo grafizacije. Dve desetletji kasneje pa je Breznikov pravopis (značilno za obdobje dinamične jezikovne interference)⁵ posegel na leksikalno raven in puristično »otrebil« leksiko vsega tujega. Normirani knjižni jezik je bil sistemsko ustaljen, na leksikalni ravni pa so se pravopisci opredelili do – po njihovem mnenju – nepotrebnega prevzemanja jezikovnih prvin, še zlasti iz bližnjih jezikov, ki so izkazovali težnje po politični dominaciji. S formiranjem države južnoslovanskih narodov so se začela prizadevanja za vsefunkcijsko uresničitev slovenskega knjižnega jezika in predpis z avtoritativno veljavo. Kodifikacija je po zgledu Srbov in Hrvatov (Belić pri Srbih in Boranić pri Hrvatih), pri katerih je pokroviteljstvo prevzelo ministrstvo za šolstvo, prešla pod okrilje skupine strokovnjakov (Heidenreich 1937), kot osebnost pa je nad njo bedel Fran Ramovš, ki je želel pripraviti slovar na osnovi listkovnega gradiva iz leposlovnih del klasičnih in tedaj sodobnih

⁴ Štrekelj je v svoji razpravi *O Levčevem pravopisu in njega kritikah* (1911) najbolj izpostavljal torišča, pri katerih so si bili jezikoslovci, pa tudi za jezik občutljivi laiki, navzkriž: zapisovanje zlogotvornega *r*, pisanje soglasnika *l* z *l* ali *v* (*bralec* ali *bravec*), zapisovanje neobstojnega polglasnika, zapiranje zeva (*dijamant*).

⁵ Iz knjižnega jezika je Breznik deloma že z izbiro besedišča svojega malega pravopisnega slovarčka izločil nemške ljudske izposojenke, v pravopisu pa je dosledno označeval predvsem francoske, italijanske in nemške izraze, s čimer je »grajal« predvsem k nemščini in francoščini usmerjeno malomeščanstvo in poslovneže.

piscev.⁶ Ramovševa želja je bila normativni opis konceptualno odmakniti z ravni brusa, prepovedovalnega slovarčka, se približati referenčnemu slovarju in jezikovne prvine funkcijsko opisati na vseh ravneh – tudi pogovorni, pri čemer je se zgedoval pri Čehih, Poljaki (Szober) in Nemci (Dudnov nemško-avstrijski pravopis; prim. Heidenreich 1937). Dejstvo, da sta Breznik in Ramovš opustila izrecne normative prepovedi, slovarske iztočnice pa opremila z naglasi in poudarjala tudi pogovorne posebnosti tedanje slovenščine, je razočarala predvsem laične uporabnike – tiste, ki so želeli nedvoumno avtoritativno kodifikacijo, ob kateri so jezikovne izbire racionalizirane v skladu z jezikovnim nazorom 19. stoletja. Prizadevanja predvsem civilnih in strokovnih združenj,⁷ pa tudi donacije ozaveščenih posameznikov, so leta 1938 pripeljale do ustanovitve ljubljanske oziroma slovenske akademije znanosti. V politično spremenjenih okoliščinah in režimu po drugi svetovni vojni je sedaj že uradno poimenovana Slovenska akademija znanosti in umetnosti (dalje SAZU) predstavljala tudi edini realni infrastrukturni okvir za standardizacijsko dejavnost. Povojna pravopisa (1950, 1962) sicer nista nadaljevala smeri, ki jo je nakazal Fran Ramovš (tj. usmeritev k modelu normativnega razmišljanja, ki jezikovno pravilnost bolj išče kot predpisuje), saj sta se vrnila k sistemu klasičnega prepovedovalnega vrednotenja in sta jezikovno realnost prikazovala neodvisno od sociolingvističnih in pragmatičnih dejstev. Pojmovanje jezikovne pravilnosti je namreč v povojnem obdobju precej nedefinirano, kodifikacijska dejavnost se je odvijala na osnovi gradiva za pripravljajoči se enojezični pomenskorazlagalni slovar, brez potrebnih analiz aktualne jezikovne rabe⁸ in potreb pišočih. Medtem ko je SP 1950 prinesel precejšnje število zastarelih besed, je SP 1962 z namenom vpliva na pravorečno področje neposrečeno reformiral že ustaljeni način zapisovanja priponskih obrazil za vršilca dejanja (*-vec* namesto *-lec*) in nadaljnjih ter povezanih izpeljank. Slednjo reformo je morala SAZU preklicati tudi sama, potem ko sta jo odločno zavrnila tako strokovna kot laična javnost.⁹

Neustrezna presoja pravopiscev je zamajala akademijsko avtoriteto, z medijsko ekspanzijo se je pojavljalo novo izrazje, spreminjala se je strukturna ureditev jezika, morda je tudi zato možnost vstopa na področje kodificiranja dobila mlajša generacija jezikoslovcev (Toporišič, Rigler). V tej novi zasedbi se je normativistično jezikoslovje dokončno oddaljilo od diahronih pogledov na rekonstruiranje jezikovnega sistema in je utemeljilo standardiziranje na strukturalističnem soodvisnostnem razumevanju jezikovnega sistema. Koncepti ozke predpisovalne logike so se umaknili v kroge laičnega, tj. ljubiteljskega jezikoslovja, publicističnega

⁶ Po pričevanjih sodobnikov (Šolar 1967) je Breznika kopica »neprimerne« gradiva, ki je kazala na odklone od zarisane jezikovnega sistema, spravljala v slabo voljo, zato se je zatekel k svojim zapiskom ob Pleteršnikovem slovarju in tako ponovno segel v leksikalni fond, ki ni odražal pravopisnih neustaljenosti obdobja tridesetih let 20. stoletja.

⁷ Regent Kraljevine Jugoslavije Pavle Karađorđević je ustanovno listino podpisal 31. 8. 1938. Največ zaslug pripisujejo predhodniku SAZU, tj. Znanstvenemu društvu za humanistične vede, nato Slovenski matici, Narodni galeriji in društvu Pravniki, donacijam posameznikov (zbrali so 350.000 dinarjev) in neutrudnim prizadevanjem Ivana Hribarja.

⁸ Bajec (1960/61) ob napovedi reforme *bravec – bralec* govori o dveh anketah, ki so ju izvedli v Mariboru in Ljubljani (več v Dobrovoljc 2004).

⁹ Gre za redek primer zavrnitve akademijske avtoritete v tistem obdobju in družbenem sistemu.

kotičkarstva in popravljavcev besedil (Toporišič 1978: 331). S sodobne perspektive pa so tudi snovalci nove kodifikacije precenjevali načelo strukturalne sistemske »pravilnosti«, s katero so se oddaljili od priročniške leksikografske prakse, izkazane s *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991).¹⁰ Številne kritike so bile namenjene predvsem protislovnim rešitvam v slovarju in pravilih, ki so deloma posledica časovnega zamika (pravila 1989, slovar 2001) in t. i. asinhronega kodificiranja¹¹ jezikovnih pojavov na ravni pravila – slovar, deloma pa obvestilne preobloženosti slovarja.

Kodifikacijska kompetenca¹² je od leta 1981, ko se je SAZU odločila, da bo ustanovila svoj Znanstvenoraziskovalni center (ZRC SAZU) in ohranila svoje raziskovalne ambicije zgolj na področju raziskav nacionalne naravne in kulturne dediščine,¹³ v domeni dveh ustanov: SAZU in ZRC SAZU. Tako je SAZU leta 1989 »potrdila«¹⁴ normativni značaj novih pravopisnih pravil, ZRC SAZU pa je prek Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (dalje ISJFR) pripravil slovarski del pravopisa, ki je skupaj z malenkostno dopolnjenimi pravili prvič izšel leta 2001.¹⁵

3 Po izidu zadnjega pravopisa

Po izidu *Slovenskega pravopisa* 2001 se je zanimanje za normativno dejavnost umaknilo v pripravo drugih slovarskih del, ki so izhajala predvsem iz gradiva *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (dalje SSKJ) in nimajo normativnega značaja.¹⁶ Rezultat dolgoletnih priprav na prenovljeno izdajo SSKJ pa je *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (2013),¹⁷ ki predstavlja popis do tedaj neuslovarjene leksike, a brez normativnih ambicij.

V tem obdobju se je Pravopisna komisija, ki je pod vodstvom svojega predsednika Jožeta Toporišiča bedela nad pripravo slovarskega dela pravopisa, po njegovem izidu pa odgovarjala na številne kritike, ki so kritizirale v prvi vrsti vrzeli v pravopisnih pravilih (v obdobju priprav slovarja je prišlo do družbenih sprememb v državi, nastopa elektronske revolucije), pa tudi slovarsko aplikacijo,

¹⁰ Mišljeno je bilo predvsem normiranje slovarskih enot, ki jih raba ne potrjuje, so pa besedotvorno (oziroma sistemsko) uresničljive.

¹¹ Po pravilih, koncipiranih v 70. in popavljenih v 80. letih, je slovar, ki je nastajal iz gradiva SSKJ, izšel šele l. 2001. Vse do tedaj so pravopisna pravila izhajala hkrati s slovarjem.

¹² O razvoju pojma kodifikacijska kompetenca oziroma normativna pristojnost v prispevku *Slovenski pravopisi in vprašanje normativne pristojnosti* (Dobrovoljc, Bizjak Končar 2013).

¹³ Ustanovi skupaj izvajata projekt *Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda*. Prim. <http://www.sazu.si/naravna-in-kulturna-dediscina>.

¹⁴ V kolofonu SP 2001 je zapisano: »Pravila so bila sprejeta na skupščini Slovenske akademije znanosti in umetnosti 18. maja 1989.«

¹⁵ Delo je l. 2003 izšlo v elektronski obliki na CD-ROM-u, leta 2009 pa na spletu, na portalih BOS (<http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>), Termania (<http://www.termania.net>) in od l. 2014 Fran (<http://www.fran.si>).

¹⁶ V ta okvir se uvrščajo predvsem *Slovar slovenskih frazemov* Janeza Kebra (2011; 3002 sestavka), *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov* Andreje Žele (2008; 2541 sestavkov) in *Slovar slovenskih sinonimov* Jerice Snoj, Branke Lazar, Martina Ahlina in Zvonke Praznik (2016; 74.509 iztočnic).

¹⁷ Slovar je pripravljalo 18 sodelavcev Inštituta za slovenski jezik in obsega 5382 sestavkov.

ki se ni obvestilno specializirala za normativna vprašanja, preimenovala v Komisija za strokovna vprašanja slovenskega jezika.¹⁸ ZRC SAZU je kljub prvim obljubam javnosti po zgolj tehnično skrajšani »mali« izdaji SP 2001 upošteval strokovno presojo in širok krog kritičnih odzivov (Vidovič Muha 2003, Korošec 2003, Kocjan Barle 2002, Šeruga Prek idr. 2002)¹⁹ ter na osnovi analize več kot 7500 slovarskih redakcij presodil, da »stara« pravila ne morejo biti osnova novega, četudi skrajšanemu slovarskemu delu, ter svoje aktivnosti usmeril v pripravo prenovljenih pravil. Pospešen jezikovni razvoj in naraščajoče normativne dileme, ki so izhajale tudi iz neskladja med novonastalimi slovarskimi rešitvami na Inštitutu za slovenski jezik in pravopisnih pravil, so bile v strokovni javnosti vse pogostejše izpostavljene, SAZU pa je bila očitana neodzivnost in netransparentnost pri odločanju o kodifikaciji in morebitnih spremembah, ki jih želi javnost (Krek 2013), ob čemer je pod vprašanj postavljena tudi normativna pristojnost. Tako je aprila 2013 Predsedstvo SAZU izdalo sklep o imenovanju Pravopisne komisije pri SAZU. Naloga nove Pravopisne komisije je »priprava predloga posodobitve obstoječih pravopisnih pravil v skladu s pravopisno tradicijo in ob upoštevanju jezikovnih sprememb sodobne slovenščine ter skrb za njeno uveljavitev v jezikovni praksi.«²⁰ Tri leta kasneje sta vodstvi obeh ustanov, tj. predsedstvo SAZU ter upravni odbor ZRC SAZU, soglašali, da se komisija preimenuje in tako tudi ZRC SAZU, ki je bil partner le po organizacijski in kadrovski plati, dobi supermacijsko, torej potrjevalno kodifikacijsko funkcijo.

Člane komisije, ki jo je ob ustanovitvi sestavljalo 17, danes pa ima še 16 sodelavcev,²¹ je predlagal tričlanski odbor Znanstvenega sveta ISJFR (Krek 2014). Pravopisna komisija sicer deluje v dveh sestavih, kar pri pripravi pravil konkretno pomeni angažiranje ožje skupine v smislu priprave predlogov in posvetovalno vlogo strokovnjakov širšega sestava z različnih ustanov in področij. Ožji sestav komisije sestavljajo: Aleksandra Bizjak Končar (področje novejših slovenskih leksike, besediloslovje), Helena Dobrovoljc (pravopisna, pravorečna in leksikografska problematika; predsednica komisije), Andrej Ermenc Skubic (pisatelj in prevajalec; pravopis v različnih jezikovnih zvrsteh), Nataša Jakop (frazologija, leksikografija in pravopis), Marta Kocjan Barle (lektoriranje, pravopis v šolskih učbenikih, leksikografskih in enciklopedičnih delih), Tina Lengar Verovnik (pravopisna in pravorečna problematika; koordinatorka dela komisije), Janez Orešnik (vprašanja splošnega jezikoslovja, slovnice, skladnje in stika slovenščine s tujimi jeziki), Hotimir Tivadar (pravorečje in pravopis) in Peter Weiss (pravopis, pravorečje in leksikografija). V širši sestav so vključeni naslednji strokovnjaki: Peter Holozan (skladnja in jezikovne tehnologije), Marko Jesenšek (zgodovina slovenskega jezika, lastnosti knjižnega jezika v neosrednjem prostoru), Drago Kladnik (zemljepisna

¹⁸ Člani komisije po poročanju predsednika Jožeta Toporišiča so bili še: Zinka Zorko, Janez Orešnik, Kajetan Gantar, Jože Krašovec in Helena Dobrovoljc.

¹⁹ Kritike so navedene na spletni strani www.pravopis.si v razdelku Objave ter na uradni spletni strani *Slovenskega pravopisa* 2001, kjer so navedeni tudi odgovori kritikom na <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/>.

²⁰ Več o formalni podobi te odločitve na spletni strani Pravopisne komisije (<http://pravopisna-komisija.sazu.si/Domov.aspx>).

²¹ Po smrti akademika Jožeta Toporišiča (9. dec. 2014).

imena v pravopisu; član Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS), Marko Snoj (etimologija in leksikografija), Irena Stramljič Breznik (besedotvorje in slovnica v pravopisu), Mojca Žagar Karer (terminologija in pravopis) in Andreja Žele (skladnja in oblikoskladnja v pravopisu).

Komisija je do julija 2017 prenovila tri poglavja pravopisnih pravil (pisna znamenja, raba velike in male začetnice, prevzete besede in besedne zveze), na novo pa je oblikovala poglavje o krajšavah (tj. okrajšavah, kraticah, simbolih in formulah), ki ga doslej v pravilih ni bilo. S prenovo slovarskega dela, ki poteka vzporedno, se ukvarja kadrovsko podhranjena pravopisna skupina na ISJFR.²² Od decembra 2017 je na portalu Fran objavljenih več kot 3000 slovarskih iztočnic večinoma lastnoimenskega besedja v spletnem rastočem slovarju, imenovanem *ePravopis* (2016).²³ V spletni različici je vsakemu slovarskemu sestavku dodana utemeljitev vsebinskih rešitev, ki je hkrati informacija o ugotovljenih premikih oziroma spremembah v jezikovni rabi ter posledično v normi in kodifikaciji (*Pravopisne kategorije ePravopisa* 2016).

4 Jezikovnopolitični okvir standardizacijske dejavnosti z vidika dokumentov: resolucija in akcijski načrt za jezikovno opremljenost

Temeljni jezikovnopolitični dokument, ki določa ključne cilje in ukrepe jezikovnopolitičnega delovanja v obdobju 2014–2018 ter navaja odgovorne nosilce predlaganih jezikovnonačrtovalnih ukrepov, je *Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018* (dalje ReNPJP14–18). V tem dokumentu²⁴ je področje standardizacije predstavljeno razmeroma konsistentno, ne glede na dejstvo, da je resolucijo dejansko pisala ena delovna skupina, druga pa je opravila končno redakcijo in ob tem vsaki resolucijski postavki dodala oceno »evrske protivrednosti«, ki naj bi zadoščevala za izvedbo ciljev in ukrepov. Glavni resolucijski poudarki pri področju

²² Aktualna pravopisna slovarska skupina je najmanjša v zgodovini akademijskega pravopisja, saj obsega le dve osebi, mlado raziskovalko z 2/3-obremenitvijo in specialistko za pravorečje s petinsko obremenitvijo. Že v SP 1935 je slovarske zglede iskalo in ekscerpiralo 16 sodelavcev (Heidenreich 1937: 10), oba poveljna pravopisa sta nastajala s pomočjo honorarnih sodelavcev – SP 1962 je imel 9 urednikov in uradnih sestavljalcev, gradivo pa je predstavljalo tudi listkovna kartoteka za novi SSKJ, ki so jo organizirali s celo mrežo izpisovalcev. SP 2001 je pripravljalo 13 sodelavcev (iztočničarji, uredniki, tehnični in strokovni sodelavci), gradivska osnova je bil že leta izdani SSKJ. Tudi novi SSKJ pripravlja ekipa 10 sestavljalcev (urednikov) in trije mladi raziskovalci.

²³ Slovarski koncept je bil predstavljen v monografiji *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom* (Dobrovoljc, Jakop 2011: 143–237), ob zasnovi rastočega spletnega slovarja pa so bila že predstavljena načela spletnega prikaza (Dobrovoljc, Bizjak Končar 2015).

²⁴ Aprila 2011 je bila za pripravo resolucije imenovana delovna skupina pod vodstvom Marka Stabeja in sedmih članic ter članov (Helena Dobrovoljc, Darja Erbič, Tomaž Erjavec, Ina Ferbežar, Monika Kalin Golob, Simon Krek, Martina Ožbot). Po javni razpravi in zamenjavi vlade je maja 2012 redakcija resolucije prevzela druga delovna skupina (Kozma Ahačič, predsednik, Janez Dular, Marko Jesenšek, Marta Kocjan Barle, Marko Snoj, Simon Krek, Miro Romih). Vlada je resolucijo potrdila maja 2013. Več na spletni strani: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/sluzba_za_slovenski_jezik/resolucija_o_nacionalnem_programu_za_jezikovno_politiko_20142018/.

standardizacije so se ohranili v vseh različicah tega dokumenta in se nanašajo na naslednja opažanja:

- (1) standardizacijsko dejavnost hromi pomanjkanje aktualnih jezikovnih opisov;
- (2) predvideti bi bilo treba možnosti načrtovane izrabe jezikovnotehnoloških virov in orodij za zajetje aktualne jezikovne rabe;
- (3) v načrtovanje novih priročnikov naj bo vključen tudi uporabnik, in sicer pri odgovorih na vprašanje o zasnovi priročnika in naboru normativnih zadreg;
- (4) standardizacijska dejavnost v obdobju ustatitve knjižnojezikovnega standarda naj bi se uporabnikovim pričakovanjem približala s konceptom »minimalne intervencije«;
- (5) treba je dvigniti samozavest govorniku slovenščine z neformalnim utrjevanjem védenja o jezikovnem standardu, kar lahko uspešno opravljamo z vzpostavitvijo svetovalnega telesa in spletno jezikovno svetovalnico;
- (6) razširjene potrebe po jezikovnem črkovalniku in pregledovalniku besedil, ki zagotovo v večji meri vplivata na laičnega uporabnika kot normativna slovarska dela, narekujejo, da je treba vplivati na ponudnike teh storitev, da bodo uporabili sodobnemu slovenskemu knjižnojezikovnemu standardu ustrezajoča orodja in vire;
- (7) standardizacijska pristojnost se zagotovi Slovenski akademiji znanosti in umetnosti z naslednjo ubeseditvijo:

Temeljni kodifikacijski priročnik in Slovenski pravopis skladno s tradicijo, dobro prakso, v okviru svojih zakonskih zadolžitve ter v sodelovanju z vsemi ustanovami s področja jezikovnega načrtovanja potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na podlagi svojih zakonskih zadolžitve sodeluje tudi pri nastajanju vseh drugih temeljnih priročnikov slovenskega jezika z normativnimi vsebinami. (ReNPJP14–18)

Po redakciji in javni razpravi ter sprejetju ReNPJP14–18 v Državnem zboru RS (15. junija 2013) je v skladu s predvidenim jezikovnopoličnim programom Ministrstvo za kulturo zagotovilo operativni načrt za izvedbo v resoluciji predvidenih ciljev. Med začetnimi izvedbenimi koraki je zakonsko določeno oblikovanje delovnih skupin,²⁵ ki naj bi pripravili dva usklajena načrta, in sicer *Akcijski načrt za jezikovno opremljenost* (dalje ANJO) in *Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje* (dalje ANJI), ki konkretizirata cilje in ukrepe ReNPJP14–18 ter jih časovno umeščata. Za področje jezikovne standardizacije je v ANJO (2014: 10) predvideno vzporedno delovanje štirih področij dejavnosti, ki so med seboj prepletene, in sicer:

- (1) jezikovnoteoretična (priprava *prenovljenih pravopisnih pravil*: ustanovitev strokovnega telesa, prek tega pa ugotovitev stanja v kodifikaciji, preučitev nakazanih smernic, določitev hierarhije standardizacijskih meril);

---

²⁵ V delovni skupini za pripravo Akcijskega načrta za jezikovno opremljenost, ki v največji meri uresničuje jezikovnostandardizacijske cilje in ki ji je predsedovala vodja Službe za jezik, Simona Bergoč, so delovali Darinka Verdonik, Špela Vintar, Helena Dobrovoljc, Tomaž Erjavec, Simon Krek in Marko Snoj, ki sta pred končno uskladitvijo zaradi nestrinjanja z razdelitvijo aktivnosti v okviru področja »Jezikovni opis« ločeno odstopila. Svoji odstopni izjavi sta objavila na debatnem forumu SlovLit, katerega arhiv se nahaja na spletnem naslovu: <https://mailman.ijs.si/pipermail/slovlit/2014/subject.html>.

- (2) jezikovnotehnoška (izgradnja *jezikovnotehnoške infrastrukture*, ki omogoča pridobitev verodostojne podatkovne zbirke, pomembne za preučitev realnega stanja v jezikovni normi);
- (3) jezikovnoaplikativna (priprava *pravopisnega slovarja*: koncipiranje temeljnih normativnih jezikovnih priročnikov in aplikativnih aplikativno-utemeljevalnih del z normativnim značajem);
- (4) jezikovnosvetovalna (vzpostavitev *svetovalnega telesa*, ki bi delovalo prek prosto dostopnega spletnega portala).

Avtorica prispevka sem kot članica delovne skupine, zadolžena za področje standardizacije, vzporedno kronologijo dejavnosti skušala utemeljiti z naslednjimi besedami, ki so po uskladitvi ANJO (2014) v javni razpravi ostale nespremenjene in jih je potemtakem – upoštevajoč medresorsko usklajevanje in javno razpravo – smiselno upoštevati kot konsenzualno potrjene:

Stranski produkt jezikovnega svetovanja je sprotno detektiranje uporabniških potreb, ki vplivajo na posodobitev kodifikacije. Z vpogledom v podatkovno zbirko realiziranih izraznih možnosti v jeziku skupina strokovnjakov, ki posodablja pravopisna pravila, pridobi podatke o aktualni jezikovni situaciji, ki jo ob koncipiranju pravil sooči z jezikovnosistemskimi kriteriji in kriteriji izročila ter gospodarnosti v jeziku. Koncipiranje novih normativnih del aplikativno-utemeljevalnega značaja izhaja iz analize uporabniških potreb in zadreg ob interpretiranju obstoječega pravopisa. (ANJO 2014: 10)

V nadaljevanju pa ANJO (2014) predvideva naslednje cilje (1–5) in v okviru teh »akcije« (a, b, c ...), ki jih je delovna skupina na osnovi resolucijskih ciljev in ukrepov opredelila kot neobhodno potrebne za učinkovito izvajanje jezikovno-standardizacijske dejavnosti.

(1) *Pravopisni portal*

- (a) Predstavitev normativnih podatkov: pravila in slovar
- (b) Predstavitev normativnih podatkov: spletni priročnik za splošne uporabnike
S pravopisnim portalom bi bilo vzpostavljeno spletno mesto, kjer bi bili zbrani in s pomočjo sistema za pregledovanje spletnih vsebin organizirano predstavljeni normativni podatki kot rezultat delovanja standardizacijskega telesa oziroma pravopisne komisije. Pravopisna pravila bi bila predstavljena po problemskih sklopih (pisavoslovje, pravopis – mala/velika začetnica, prevzemanje, ločila, pisanje skupaj in narazen, pripadajoča poglavja iz glasoslovja, oblikoslovja in besedotvorja) z vzajemno povezavo na slovarsko predstavitev normativne informacije. (ANJO 2014: 40)

(2) *Jezikovnosvetovalni portal*

- (a) Jezikovno svetovanje
Jezikovna svetovalnica predstavlja mesto za razlago normativnih in slovničnih ter pravopisnih zadreg, ki jih zastavljajo spraševalci. Vsebinska analiza posameznih vprašanj ponuja raziskovalcem slovenskega jezika pomembno zbirko podatkov, ki so potrebni za snovanje novih priročnikov, prilagojenih izrecno izraženim potrebam jezikovnih uporabnikov.

(3) *Zbirka normativnih zadreg*

- (a) Zasnova zbirke normativnih zadreg
- (b) Gradnja zbirke (luščenje podatkov, kategorizacija podatkov)
- (c) Preverjanje realizacije in ustreznosti pravopisnih, pravorečnih, oblikoslovnih podatkov (skupina strokovnjakov)

Zbirka normativnih zadreg predstavlja gradivsko osnovo za pripravo normativno specializiranega slovarja, tj. pravopisnega slovarja, in izhajajočih poljudnih normativnih priročnikov z razlagalnim značajem. S svojimi referenčnim gradivskim priročnikom predstavlja zbirka verodostojno gradivsko osnovo. Gre za makrostrukturno (geslovník) in mikrostrukturno (obvestilnost znotraj slovarskih sestavkov) gradivsko osnovo pravopisnega slovarja. (ANJO 2014: 68)

(4) *Črkovalnik besed*

- (a) Izdelava referenčnega črkovalnika za slovenščino

Med uporabniki slovenščine so danes razširjeni le pregibno pomanjkljivi črkovalniki, ki pogosto ne ponujajo vseh rešitev, ki jih dopuša uradna kodifikacija v normativnih priročnikih, tj. pravopisu in SSKJ. Uporabniki se zanašajo na orodja, ki ponujajo statistično pogostejšo, a ne nujno s pravopisnim standardom usklajeno možnost. Upoštevaloč razširjenost in vplivnost teh orodij je treba ponudnike spodbuditi k ustrezni prilagoditvi orodij. (ANJO 2014: 81)

(5) *Korpus za normativna vprašanja*

- (a) Izdelava korpusa slovenskega jezika, specializiranega za normativna vprašanja
- (b) Specialni moduli za komplicirane poizvedbe pri korpusih (mala/velika začetnica, ločila ...)

Med korpusi za reševanje normativnih vprašanj je pomembno ločiti korpuse z oznakami popravkov (bodisi šolskih bodisi lektorskih – že obstoječa, a premajhna korpusa Lektor in Šolar) od korpusov znanstvenih besedil, ki obravnavajo normativna vprašanja (dela jezikoslovcev, ki pišejo o slovnično-pravopisni problematiki). Glede na to, da je vsaka nova kodifikacija deloma zavezana spoštovanju izročila, je smiselno v te korpuse vključiti digitalizirane normativne priročnike iz prejšnjih obdobij. Za normativistiko in specializirana pravopisna vprašanja bi bilo treba prilagoditi tudi vmesnike že obstoječih korpusov, vsaj z razvitjem specialnih modulov za zahtevne poizvedbe (ločevanje malih in velikih črk, ločil ipd.). (ANJO 2014: 44–45)

5 Jezikovnopolitična realnost standardizacijske dejavnosti

Po sprejetju ANJO (2014) je bila ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije. Poročila o izvajanju akcijskih načrtov,²⁶ ki jih ta skupina predstavlja, so v veliki meri zgolj nabor raznovrstnih dejavnosti, ki v dokumentu sicer sledijo kompoziciji ANJO, vsebinsko in organizacijsko pa so neodvisne od obeh izhodiščnih dokumentov, v katerih zaporedje aktivnosti igra pomembno vlogo. Resolucijo in akcijske načrte so pripravljale različne delovne skupine skoraj dve leti, načrtovanje akcij je bilo skrbno premišljeno, a prebiranje dostopnih poročil o izvajanju jezikovne politike izkazuje le »klasičen« potek aktivnosti, na katere pripravljene dokumenti in načrti niso niti malo vplivali.

Dejstvo, da so delo vseh delovnih skupin spremljali predstavniki pooblaščenih organov, ki so hkrati tudi nosilci jezikovnopolitičnih ukrepov, ni pripomoglo k temu, da bi katera koli od zadolženih ustanov v obdobju od sprejetja ANJO pripravila vsaj en javni razpis,²⁷ ki bi bil namenjen standardizacijski dejavnosti, kakor jo ANJO predvideva.

Spomladi 2017 je bil ustanovljen Svet za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, katerega naloga je pripraviti nabor dostopnih jezikovnih virov in sestaviti seznam prioritete na področju jezikovnotehnoških projektov. Kljub temu, da sta tako črkovalnik kot slovnični pregledovalnik navedena v opisih ANJO ter resoluciji kot programskem dokumentu, je bil črkovalnik s slovnično-pravopisnim pregledovalnikom na prioriteto listo umeščen šele po intervenciji.

Realnost jezikovnostandardizacijske dejavnosti je torej povsem drugačna, kot je mogoče sklepati ob prebiranju pripravljenih dokumentov. Čas za izvajanje ciljev in ukrepov, ki jih je predvidela ReNPJP14–18, se namreč izteka. Ministrstvo za kulturo je v javno obravnavo že predložilo osnutek novega *Nacionalnega programa za kulturo 2018–2025* (dalje NPK 2018–2025), tokrat za 7-letno obdobje, v katerem se standardizacijske aktivnosti znajdejo žal le v dveh alinejah, in sicer med že omenjenimi prioritetami Sveta za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij in pri načrtovanju »sistematičnega seznanjanja javnosti z možnostmi rabe digitalnih virov na področjih jezikovnega izobraževanja in praktične rabe digitaliziranih vsebin (slovarjev, pravopisa, terminoloških slovarjev, različnih drugih jezikovnih virov itd.)« (NPK 2017: 47). Vse naštetu je strnjeno v poglavju 1.2 s sicer izredno motivacijskim naslovom: »Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir oziroma zagotoviti višjo raven operativnosti in funkcionalnosti sistema« (NPK: 45).

²⁶ Poročila so dostopna na spletni strani Ministrstva za kulturo RS oziroma na spletnem naslovu: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/sluzba_za_slovenski_jezik/resolucija_o_nacionalnem_programu_za_jezikovno_politiko_20142018/.

²⁷ Na področje standardizacije bi se sicer potencialno lahko uvrstil projekt *Vzpostavitev in vzdrževanje spletnega portala za jezikovne vire in tehnologije* iz leta 2014, ki pa je bil zaradi nestrokovno pripravljene vsebine umaknjen. Vsebinska izhodišča so dostopna na spletnem naslovu: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razpisi/vsebinska_izhodisca/2013/DialoPortal_vir-L.pdf.

Obenem pa se na Ministrstvu za kulturo že odvijajo pripravljalna dela za oblikovanje nove *Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko* za naslednje strateško obdobje 2019–2023, ki časovno sovpadajo z zaključkom ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*²⁸ (V6-1647). Ta naj bi razkril, kakšne naj bodo smernice jezikovne politike v naslednjem obdobju oziroma – morda bi se morali izraziti drugače – kakšne cilje naj predvidevajo dokumenti o jezikovni politiki v naslednjem obdobju. V nadaljevanju predstavljamo odgovore na anketna vprašanja (Ahačič idr. 2017b), povezana s področjem standardizacije.

6 Izbrana vprašanja o standardizaciji v anketnem vprašalniku projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*

V članku bomo analizirali štiri od 396 vprašanj, s katerimi so sodelavci projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* želeli pridobiti informacije za izvedbo celovite in empirično podprte raziskave temeljnih sociolingvističnih problemov (prim. Ahačič idr. 2017a).

Vsa vprašanja se nanašajo na že navedeni resolucijski odlomek:

Temeljni kodifikacijski priročnik in Slovenski pravopis skladno s tradicijo, dobro prakso, v okviru svojih zakonskih zadolžitvev ter v sodelovanju z vsemi ustanovami s področja jezikovnega načrtovanja potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na podlagi svojih zakonskih zadolžitvev sodeluje tudi pri nastajanju vseh drugih temeljnih priročnikov slovenskega jezika z normativnimi vsebinami. (ReNPJP14–18)²⁹

Gre za naslednja vprašanja, ki bodo komentirana v nadaljevanju.

1. *Ali se strinjate s trditvijo:*

- Priročnike slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem, npr. slovar knjižnega jezika, pravopis, pravorečje idr., naj potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti.*
- se ne strinjam
  - se delno strinjam
  - se strinjam

2. *Katera ustanova oziroma ustanove pripravljajo priročnike slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem, npr. slovar knjižnega jezika, pravopis, pravorečje itd.?*

- *Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, univerze idr. pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti*
- *univerze*
- *državni organi (vlada, ministrstva, državni zbor)*
- *drugo (prosimo, navedite): .....*
- *ne vem*

3. *Ali se strinjate, da ta dejavnost še naprej poteka pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti?*

- 1 (da)

²⁸ Več o projektu 22. 7. 2018 dostopno na <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/jezikovna-politika-republike-slovenije-in-potrebe-uporabnikov#v>.

²⁹ Omeniti je treba nerodno ubeseditev, ki je nastala ob končni redakciji resolucije, saj je temeljni kodifikacijski priročnik pravzaprav pravopis, zato je prirednost nesmiselna.

- 2 (ne)
3 (ne vem)

4. Kateri drugi priročniki so po vašem mnenju za razvoj in ohranjanje statusa slovenščine najpomembnejši in bi jih zato morali prednostno oblikovati ali posodobiti?
- pravopisna pravila
  - pravorečni priročnik
  - znanstvena slovnica slovenščine
  - lingvistični atlas
  - nova dialektologija (priročnik, ki prinaša opis vseh narečij)
  - slogovni priročnik
  - zgodovinska slovnica
  - šolska slovnica
  - šolski pravopis
  - drugo (prosimo, napišite): .....

6.1 O potrjevalni vlogi SAZU

Na vprašanje, ali se uporabniki strinjajo s trditvijo »Priročnike slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem, npr. slovar knjižnega jezika, pravopis, pravorečje idr., naj potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti.« je odgovorilo 3259 vprašanih, od katerih se skoraj 70 % strinja s trditvijo, da SAZU potrjuje priročnike slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem. Pri tem so razlike med profesionalnimi (tistimi, ki se z jezikom ukvarjajo kot strokovnjaki) in neprofesionalnimi uporabniki komajda opazne: večji delež neodločenih ali delno strinjajočih se (29 %) je med tistimi, ki se ne ukvarjajo z jezikom profesionalno (25 %), kar je razvidno iz preglednice 1, v kateri so vrednosti prikazane kot absolutne. Največ vprašanih, ki se ne strinjajo z normativno vlogo SAZU, prihaja iz znanosti, tj. 12 % vseh, ki so se opredelili za raziskovalce (61 odgovorov v preglednici 1).

Preglednica 1: Področja ukvarjanja vprašanih pri vprašanju o vlogi SAZU

Področje	Se ne strinjam	Se delno strinjam	Se strinjam	Skupaj
Predšolska vzgoja	3	13	44	60
OŠ in SŠ	12	132	522	666
Znanost	61	221	481	763
Gledališče	4	12	42	58
Glasba in literatura	7	34	126	167
Mediji	8	52	144	204
Tuji jeziki	15	71	175	261
Neprofesionalni uporabniki	44	310	719	1073

Vprašanim je bila dana možnost, da svoj odgovor utemeljijo, komentirajo ali pojasnijo. K zgornjemu vprašanju je bilo podanih 262 pojasnil, na trditev o potrjevalni vlogi SAZU se je jih nanašalo 34. Izločili smo deset komentarjev, ki bi jih lahko povezovali z drugimi trditvami v sklopu danih vprašanj ali pa se nanašajo na obliko

vprašalnika, izražajo kritiko zaradi pomanjkanja možnosti za celovitejši odgovor ali izražajo nezadovoljstvo z možnostmi za odgovor, npr.:³⁰

- zelo različna vprašanja, ki se ne dajo odgovoriti z navedenimi odgovori;
- tristopenjska lestvica odgovorov (se strinjam – delno strinjam – se ne strinjam) je pregreba, vsaj srednji odgovor bi bilo treba bolj niansirati.

Preostalih 24 komentarjev se dotika trditve o najvišji kompetenci SAZU z različnih vidikov, na osnovi tega vprašanja bi uporabnike lahko razdelili v več sklopov.

(1) Uporabniki, ki ne poznajo dovolj samega postopka standardizacije ali normativnega potrjevanja, da bi se čutili pristojne za podajanje odgovora. (10)

- sazu ? pojasnite vprašanje, ne vem, za kaj gre.
- o 2. vprašanju nimam mnenja,
- ustanov, ki morajo potrditi priročnike slovenskega knjižnega jezika, ne poznam najbolje. sklepam pa, da mora pri tem imeti tudi sazu pomembno vlogo.
- ne poznam dovolj vloge sazu pri slovenskem jeziku
- ne poznam vloge sazu in ne morem oceniti, ali je edina primerna, da potrjuje priročnike.
- potrjevanje priročnikov: ker nisem seznanjen z znanjem in vlogo aktivnih jezikoslovcov znotraj sazu in zunaj nje, ne morem dat nikakršnega odgovora
- ne počutim se kompetentnega odgovarjati na vprašanje kdo naj potrjuje priročnike. vsekakor pa menim, da je potrebno bolj upoštevati vsakdanjo rabo.
- potrjevanje priročnikov – v resnici ne vem, kdo jih sedaj potrjuje, tako da tu odgovor se strinjam, ker pričakujem, da so v sazu-ju strokovnjaki za to.
- na vprašanje o priročnikih in njihovem potrjevanju pri sazu ne znam odgovoriti, ker o tem premalo vem.
- sem odgovoril pritrdilno, čeprav ne poznam dobro ozadja (akademija itd.)

(2) Uporabniki, ki ne želijo podpreti izključne vloge SAZU pri potrjevanju priročnikov, temveč se zavzemajo za sodelovanje različnih ustanov, s čimer bi zado stili merilu zastopanja dovolj raznolikega števila kompetentnih strokovnjakov in posledično tudi izbora primerne normativne osnove knjižnemu jeziku. (8)

- zdi se problematično, da bi normo skj lahko potrjevala zgolj sazu, saj ni povsem jasno, ali pri tem potrjevanju upoštevajo povprečnega govorca slovenščine in ne visoko izobraženega govorca, ki se z jezikom ukvarja profesionalno – v kar seveda štejejo tudi pisci večine besedil, zajetih v slovenske (lektorirane) korpuse. prav tako pa seveda ni povsem jasno, kdo lahko ustanovi podeli avtoriteto določanja norme in kako avtoriteto uspešno razdeliti na večjo, merodajno populacijo.
- moti me, da so med vprašanji, ki so izrazito nepomembna, skrite trditve, ki odsevajo tendenco spraševalcev. od kdaj je pravorečje potrjeval sazu in ali bo odslej pravorečje normativno obvezujoče? vprašanje je tudi, ali so na sazu res strokovnjaki za to področje. kdo na sazu bo potrjeval strokovne odločitve? naravoslovci? humanisti? na priporočilo koga? stroke? brez posebnega strokovnega telesa?
- Katerakoli inštitucija, ki se zaveda pomena slovenščine kot normiranega jezika in ima pristojne zaposlene.
- Enakovredno vlogo sazu lahko igra npr. Oddelek za slovenistiko in slavistiko FF UL in še katera druga slovenistična ustanova.
- Priročnike naj potrjuje nekdo, ki je strokovnjak ne samo v teoriji, ampak tudi v praksi
- Priročnike naj po predlogu SAZU potrdi Državni zbor RS.

---

³⁰ Vsi odgovori vprašanih so nespremenjeno povzeti iz vprašalnika in niso tehnično ali jezikovno korigirani.

- Priročnike naj potrjujejo raziskovalno aktivni znanstveniki, torej ZRC SAZU, ne pa SAZU.
  - Kvaliteten priročnik slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem lahko nastane tudi izven SAZU in brez pokroviteljstva SAZU, odličen primer je Mala slovnica slovenskega jezika Mateje Gomboc, priročnik s tenkočutno uravnoteženostjo strokovnosti vsebine in preprostosti predstavitve.
- (3) Uporabniki, ki zavračajo kakršne koli avtoritativne posege v jezik, neodvisno od ustanove, ki izvaja kodifikacijski postopek.
- ne strinjam se s predpisovanjem/prepovedovanjem rabe jezika/poimenovanj itd. kulturne oziroma jezikovne zavesti se ne da vsiliti, pač pa se vanjo vzgaja drugače
- (4) Uporabniki, ki ne zaupajo ažurnosti in učinkovitosti SAZU.
- s potrjevanjem priročnikov s strani sazu se strinjam, dokler je to hitro in učinkovito ter sledi razvoju znanosti in besedišča v tujih jezikih. v kolikor je neučinkovito oziroma prepočasno pa menim, da je lahko celo škodljivo.
- (5) Uporabniki, ki ne želijo, da bi se v vprašanja jezika vtikala politika.
- Z jezikovnimi priročniki in normativi jezika, pravopis, se mora ukvarjati stroka (ne politika!) ne vem pa sigurno, katera ustanova je to.

Odgovori oziroma pojasnila pričajo o slabi seznanjenosti javnosti s standardizacijskimi postopki oziroma s postopki priprave referenčnih jezikovnih priročnikov ter priročnikov z normativnim značajem. Komentar na trditev o normativnopoljubni vlogi SAZU je prispeval le dober odstotek (1 %) vseh vprašanih, ki so na to vprašanje odgovorili, med njimi je največ takih, ki priznavajo, da vloge SAZU ne poznajo, zato so pri odgovoru previdni, več komentarjev pa kaže tudi na nasprotovanje ekskluzivni vlogi SAZU in poudarjajo željo po sodelovanju SAZU z različnimi kompetentnimi ustanovami in strokovnjaki.

6.2 Priprava priročnikov slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem

Na vprašanje, »katera ustanova oziroma ustanove pripravljajo priročnike slovenskega knjižnega jezika z normativnim značajem, npr. slovar knjižnega jezika, pravopis, pravorečje itd.«, je odgovorilo 3542 uporabnikov.

Uporabnikom so bili ponujeni štirje odgovori, ki jih rangiramo glede na pogostost izbire vprašanih:

- (a) Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, univerze idr. pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti (2420 vprašanih, 68 %);
- (b) univerze (634 vprašanih, 18 %);
- (c) ne vem (343 vprašanih, 10 %);
- (d) državni organi (vlada, ministrstva, državni zbor) (108 vprašanih, 3 %);
- (e) drugo (prosimo, navedite) (37 vprašanih, 1 %).

Skoraj dve tretjini vprašanih sta podprli odgovor, da priprava priročnikov poteka na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU, natančneje na njegovem Inštitutu za

slovenski jezik Frana Ramovša, in na univerzah, pri čemer je v tem angažmaju posebna pozornost namenjena tudi SAZU, ki naj bi pomagala ustvarjati pogoje za delo pri priročnikih. Z vidika resolucije ReNPJP14–18 je vprašanje o vlogi SAZU nekoliko predimenzionirano, saj s sintagmo »pod okriljem« presega izrazito sodelovalno in potrjevalno vlogo SAZU, kakršno predvideva ReNPJP14–18 in v kateri je zapisano, da SAZU sodeluje pri nastajanju priročnikov z normativnimi vsebinami ter potrjuje slovenski pravopis in »temeljni kodifikacijski priročnik«. Zvezo »pod okriljem SAZU« bi namreč lahko razumeli tudi v financerskem in organizacijskem smislu, za kar pa SAZU nima infrastrukturnih, kadrovskih in proračunskih možnosti.

V rubriki »Drugo« so vprašani navajali tudi druge možnosti, in sicer:

- več povezanih ustanov in strokovnjakov, ki so kompetentni, in praktikov (11 odgovorov);
- založbe (6 odgovorov);
- javnost oziroma uporabniki sami (2 odgovora);
- Trojina (2 odgovora);
- Zavod za šolstvo (2 odgovora);
- Amebis (1 odgovor);
- Inštitut Jožef Stefan (1 odgovor).

6.3 O prihodnji vlogi SAZU

Na vprašanje »Ali se strinjate, da ta dejavnost še naprej poteka pod okriljem Slovenske akademije znanosti in umetnosti?« je odgovorilo 2697 vprašanih. Vprašani se v 87 % strinjajo s tem, da priprava priročnikov še naprej poteka »pod okriljem SAZU«. ³¹ Ker je bilo odgovor oziroma odločitev pri tem vprašanju mogoče tudi pojasniti, pojasnila vprašanih (teh je 179 oziroma 6 %) in njihovo interpretacijo navajamo v nadaljevanju.

Vprašani, ki so se odločili za pritrdilni odgovor, so tega pojasnjevali ne le z upanjem v verodostojnost SAZU kot ustanove, temveč tudi z željo po ohranjanju normativne enotnosti, izkazuje pa se tudi splošno znano dejstvo, da vprašani ne ločijo med SAZU in ZRC SAZU, zato je SAZU pogosto pripisana vloga večjega akterja na področju jezikovnih priročnikov, kot jo v resnici opravlja:

- *akademike imamo z namenom.*
- *ker dobro opravljajo svojo nalogo.*
- *zaupam*
- *pomebno je, da ostane pod okriljem sazu kot krovne in ene najbolj verodostojnih ustanov pri nas.*
- *zaradi reprezentativnosti, da ni zmede, sicer si lahko vsak omisli svojo slovnico in slovar.*
- *normativna dejavnost mora ostati pod okriljem največje raziskovalne inštitucije v državi. na ta način je mogoče ustrezno regulirati, spremljati in zagotavljati kakovostne strokovnjake, ki dejavnost normiranja knjižnega jezika opravljajo na podlagi transparentnih*

---

³¹ O dvojnem razumevanju sintagme »pod okriljem« in o razmerju med SAZU in ZRC SAZU je bilo povedano več v poglavju 6.2.

znanstvenoraziskovalnih rezultatov. normiranja jezika ni mogoče poveriti nekim izključno izbranim projektnim skupinam. jezikovna norma in njena kodifikacija morata ostati temeljni dejavnosti sazu in njenega inštituta.

- to zagotavlja kakovost in ustrezen nivo.
- nekdo mora imeti zadevo pod nadzorom in sazu je najprimernejši. bi pa morali ustanoviti komisijo za slovenščino, ki bi enkrat letno potrdila nove besede in na ta način skrbela za ažurni razvoj slovenščine.
- nujno. prenos tega dela in zadolžitev na druge ustanove bi povzročil najmanj zmedo pri uporabnikih.

Največ pojasnil vprašanih (tudi tistih, ki se strinjajo s pripisano vlogo SAZU) se nanaša na sodelovalne pobude, predvsem se omenja sodelovanje s kompetentnimi strokovnjaki, univerzo, jezikovnimi tehnologi ipd.:

- ustanove naj si delo med seboj smiselno razdelijo. zdaj je prisotno interdisciplinarno sodelovanje med različnimi ustanovami ul (npr. biotehniška fakulteta ...) in zrc sazu; kako na tem področju sodelujeta oddelek za slovenistiko in slavistiko ff ul ter inštitut frana ramovša zrc sazu, mi ni znano, saj nisem jezikoslovec - obe navedeni ustanovi imata zame enako avtoriteto
- mislim, da bi morali te projekti biti plod sodelovanja več avtorjev in inštitucij. naj delajo to ljudje, ki imajo potencial in ne samo ljudje s potencialom in položajem na sazu.
- verjamem v sodelovanje – več glav več ve, dobro je, da je tudi kaj v teh glavah in ne samo slama.
- smiselna je dogovorna delitev in povezovanje dela znotraj vse stroke
- strokovnjaki na svojem področju na sazu naj se povežejo s ff
- pri tem bi bilo potrebno upoštevati mnenja stroke za razvoj posamezne terminologije in ostalih pravopisnih zadev
- vsaj upam, da združuje strokovnjake. na enem mestu. čeravno drugače misleče
- ne pa nujno samo pod okriljem sazu
- v sodelovanju z univerzami in ostalimi kompetentnimi strokovnjaki.
- se strinjam, ampak morajo sodelovati tudi z drugimi inštitucijami, ki pokrivajo to področje, drugače se lahko zgodi, da bodo stvari zastavili preozko
- delo je dobro. zelo. le vključenih premalo
- strinjam se za formate kot so sskj, pravopis, ne more pa biti to ekskluziva sazu
- ali pa bi sazu vsaj verificirala, certificirala zasebno spisano delo
- se strinjam, ampak morajo sodelovati tudi z drugimi inštitucijami, ki pokrivajo to področje, drugače se lahko zgodi, da bodo stvari zastavili preozko.
- a ne samo tam (z roko v roki z univerzami) - ne vem, kakšen smisel ima takšno vprašanje; promotivno za zrc sazu? če se ne motim, je slovenski mnedicinski slovar razvila mf ul in ni nič narobe z njim?!
- če da, potem nujno (!!) v sodelovanju s tehnološko podkovanimi partnerji.
- ce sazu ni pripravljena sprejeti smernic sodobnega jezikoslovja v smisli tehnologij in metod dela, se mora povezati z insitucijami, ki to znanje imajo. znanost (o jeziku) se razvija.
- seveda, a je potrebno sodelovanje tudi z drugimi institucijami, ki raziskujejo jezik, in jezikovne tehnologije
- inštitut bi moral k delu pritegniti več zunanjih sodelavcev, ne se zapirati v ozek krog.
- dovolite še komu, da se vam pridruži. včasih je dobro, da zapiha svež veter.

Vprašani so navajali tudi druge razloge, zaradi katerih so se distancirali od vodilne vloge SAZU pri pripravi priročnikov slovenskega knjižnega jezika, npr.

(a) dvom v SAZU kot ustanovo:

- sazu je v mnogočem fosilna organizacija, s trdo patriarhalno strukturo, bežno sem zaznala, da so slovarji ipd. nastajajo tudi izven njega. če obstaja vitalnejši način nastajanja tako pomembnih dejavnosti, morda ni nujno, da je to na sazu.)

- *sazu je mnogo premajhna ustanova, da bi lahko skrbela za celotno področje rabe slovenščine doma in v tujini. potrebno je več ustanov, več stališč, usklajevanje. sazu je tudi preveč popustljiva in si ne upa zapovedovati natančno, kaj je prav in kaj narobe. pogosto daje medla stališča - ko dobi vprašanje, ne odgovarja enoznačno - v smislu slovnčnih pravil - pravilo je tako in pravilno ke tako, marveč recimo pojasni: ja, v uporabi je ta različica, pša tudi druga, pa morda še tretja... in ostane neopredeljena....*
- *bi bilo prav, vendar nisem prepričan, da sedanja ekipa kaže dovolj volje po usmerjenju in je preveč zapisana odnosu laissez faire.*

(b) nasprotovanje izključni pravici kogar koli pri normativnem usmerjanju nasploh, saj vodi v monopolizacijo področja:

- *ne bi želel, da ima monopol pri tem izključno sazu.*
- *dejavnost naj ne bo vezana na institucijo, ampak na kakovostnega ponudnika.*
- *menim pa, da bi morala biti komunikacija med sazu in ff - oddelek psihologije veliko bolj aktivna in produktivna.*
- *ta dejavnost bi morala biti stvar izobraževalnih in raziskovalnih ustanov. monopol akademije (ali katere koli druge ustanove) na tem področju je za razvoj jezika slab.*
- *močno nasprotujem sazu-jevi monopolizaciji (normativizacije) jezika.*
- *ta dejavnost bi morala biti stvar izobraževalnih in raziskovalnih ustanov. monopol akademije (ali katere koli druge ustanove) na tem področju je za razvoj jezika slab.*

Pripombe so povezane tudi z željo po zagotavljanju avtonomije raziskovalcev jezika, mehki normativnosti in izbiri »najboljšega ponudnika«, hkrati pa z oddaljitvijo jezikovnega usmerjanja od politike. Poudarjeno je bilo tudi, da je najpomembnejše merilo pri pripravi priročnikov kakovost:

- *ne poznam notranjih razmer in dinamike dela. podpiram tisto možnost, ki omogoča in hkrati dopušča strokovnjakom največjo mero avtonomije in sredstev za delo.*
- *priročniki slovenskega knjižnega jezika so stvar stroke, in ne politike.*
- *nikakor se z slovnico ne smejo ukvarjati državni organi!*
- *dejavnost naj ne bo vezana na institucijo, ampak na kakovostnega ponudnika.*
- *ni toliko pomembno, kje nastaja, ampak kakšen je končni izdelek.*

Nekateri vprašani so problematizirali tudi nejasen pomen zveze »pod okriljem«:

- *ali bi bilo to okrilje formalno, finančno ali zmore biti tudi vsebinsko? če je to drugo možno, potem da.*

Druge pripombe so bile povezane z aktualnim stanjem priročnikov in sodobne jezikovne norme ter SAZU:

- *naj ne bo centralizirano na prestolnico*
- *zakaj ni več medisjkega jezikovnega rzsodišča sazu? (janez menart it. nekdanji člani in pisci v časopise). državni organi, predvsem s področja prava si izmišljujejo pravo lato-vščino, ker si je večina politikov samomovščenih in se niti ne zavedajo, kakšne izcedke z bogatinove mize trosijo. retorika je nična. pa jih v hlačah, da bi se podali v nuk inprebrali vsaj umetnost govora, ki žal ni doživela ponatisa.*
- *potrebovali bi vsaj letno ažuriran spletni slovar.*

6.4 Drugi priročniki, ki bi jih morali prednostno oblikovati ali posodobiti

Po letu 1991, ko je izšla zadnja knjiga SSKJ, oziroma po letu 2003, ko je izšel zadnji pravopisni slovar, je kljub velikemu napredku na področju razvoja jezika, jezikovnih virov in jezikovnotehnoloških orodij nastala praznina v pomenskem opisu in normativnem ovrednotenju novejšje leksike. Vprašanje »Kateri drugi priročniki so po vašem mnenju za razvoj in ohranjanje statusa slovenščine najpomembnejši in bi jih zato morali prednostno oblikovati ali posodobiti?« je tako prineslo odgovore, ki v veliki meri potrjujejo odločitve sestavljavcev resolucije in akcijskega načrta za jezikovno opremljenost (ANJO 2014). Odgovore vprašanih iz ankete lahko sintetično strnemo v naslednje ugotovitve (odstotek odgovorov, ki narekujejo posamezno trditev, je naveden v oklepaju pri vsaki trditvi):

- Vprašani so kot največji deficit med jezikovnimi priročniki pripisali *pravopisnim pravilom* (22 %), saj predstavljajo ta najosnovnejši vir za pripravo drugih del z normativnim značajem, pa tudi šolsko rabo in javno jezikovno prakso.
- Vse večji razkorak med govorjeno slovenščino in pravorečnimi napotki v normativnih priročnikih kaže na pomanjkanje aktualnega *pravorečnega priročnika* (13 %), na katerega bi se lahko sklicevali javni govorci.
- Spremembe v jezikovni rabi in napredek jezikoslovja kot znanstvene panoge kličejo po novi *znanstveni slovnici* (18 %), ki bo povzela po različnih znanstvenih razpravah, člankih in periodiki razdrobljene ugotovitve sodobnega jezikoslovja. Znanstvena slovnica naj bi prinesla gradivske in teoretske utemeljitve tako evolucijsko pogojenih jezikovnih sprememb kot tudi sprememb pri razumevanju slovnčnih dejstev. Kar 13 % vprašanih pričakuje tudi novo *šolsko slovnico*.
- Spremenjen pogled na normativnost, na prepovedi, ki so danes v večji meri stilistični oziroma slogovni spodrsaljaji kot slovnčne, oblikoslovne ali skladenjske napake. Jezikovni uporabniki (9 % vprašanih) pričakujejo tudi izid *stilističnega oziroma slogovnega priročnika*.

7 Sklep: jezikovnopolične smernice za področje standardizacije

Sodobna slovenščina je že prešla vse začetne standardizacijske faze, njena naloga pa je stalno prilagajanje standardizacijskih smernic jezikovnemu razvoju, njihovo posodabljanje in upoštevanje evolucijskih načel, ki izhajajo iz kulturnih sprememb in razvoja jezikovne skupnosti. Pot normativističnih konceptov v 20. stoletju, ki je prikazana v prispevku, tj. od grafizacijskih zadreg do purizma, od črno-belega vrednotenja jezikovnih prvin do opisnega normiranja, bi nas morala spremljati tudi pri oceni sodobnega stanja.

V letu 2013 je bila ustanovljena nova Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU, katere naloga je prenova pravil. Deluje v dveh sestavih in vključuje v širšem tudi strokovnjake z različnih strokovnih področij – terminologije, etimologije, jezikovnih tehnologij, standardizacije zemljepisnih imen, prevajanja in priprave šolskih učbenikov. Problem tega telesa je kadrovsko pomanjkanje in nezadostno financiranje, pravzaprav odsotnost institucionalnega namenskega financiranja, ne glede na to, da se tako v ReNPJP14–18 in iz nje izhajajočem ANJO (2014) kot tudi v najnovejši raziskavi *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*

(Ahačič idr. 2017) področje kodifikacije izpostavlja kot izrazito deficitarno. Podobna spoznanja kot snovalci resolucije in iz nje izhajajočih akcijskih načrtov je mogoče izpeljati iz praktičnih izkušenj vseh, ki smo se z normativističnimi vsebinami aktivno ukvarjali in jih je mogoče povzeti v štirih točkah:

- (1) Ob načrtovanju jezikovnega opisa bi morala biti med prioritetskimi nalogami, ki lahko pripeljejo do jezikovnega opisa, *sociolingvistična raziskava*, ki bi pokazala na sodobne vzore knjižne prakse in družbeni status jezikovno visokokultiviranih govorcev ter na spremembe socialne razslojenosti govorcev knjižnega jezika danes.
- (2) Taka raziskava s seboj prinaša *izčrpno dokumentiranje jezikovne rabe*, katerega rezultat bo celovit zapis bistvenih jezikovnih praks in tradicij, ki so značilne za slovensko jezikovno skupnost v prvih desetletjih 21. stoletja. Potreba po tovrstni evidenci je sovpadla z razvojem informacijskih tehnologij, ki lahko zagotovijo konsistentno središčno zbirko jezikovnih podatkov, relevantnih za jezikoslovne študije in razvoj jezikovnotehnoloških orodij ter aplikacij.³²
- (3) Naslednjo fazo pri pripravi jezikovnega opisa predstavlja koncipiranje nove znanstvene *slovnice* kot pogosto idealiziranega nabora abstraktnih pravil in zakonitosti, po katerih se besede in besedne zveze pregibajo, stopnjujejo in vedejo v besedilih, na drugi strani pa *slovar* kot konkretizacija z opisi pomena in okoliščin rabe besed ter besednih zvez v besedilu.³³
- (4) Šele v nadaljnji fazi (na osnovi jezikovnega opisa ali vzporedno z njim) je mogoče pripraviti *normativni opis*, ki je sicer komplementaren splošnemu jezikovnemu opisu, a ima drugo prioriteto: opredeliti normativno opazne oziroma izstopajoče jezikovne pojave ter jih ovrednotiti glede na nevtralne standardne oblike jezika. Če je standardizacijski postopek ustrezno izpeljan, če upošteva preteklo kodifikacije, sočasno prakso brez pristranskih predsodkov, sistemsko ureditev jezika, kakršno prinaša prenovljeni jezikovni opis, in se podredi evolucijskim načelom gospodarnosti v jeziku, lahko normativni opis sprejme najširši krog jezikovnih uporabnikov.³⁴

Potrditev relevantnosti ANJO prinaša tudi interpretacija odgovorov jezikovnih uporabnikov v spletni anketi *Jeziki v Sloveniji in slovenščina zunaj nje* (Ahačič idr. 2017a), ki je bila izvedena v ciljnem raziskovalnem projektu *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*, med katerimi so npr. »Kateri drugi priročniki so po vašem mnenju za razvoj in ohranjanje statusa slovenščine najpomembnejši in bi jih zato morali prednostno oblikovati ali posodobiti?« Odgovori pričajo, da vprašani med jezikovnimi priročniki najbolj pogrešajo prav *pravopisna*

---

³² Potrebna je tudi enotno koncipirana diahrona jezikovna zbirka podatkov, ki bi služila kot gradivska osnova tezavru slovenskega jezika.

³³ Brez posodobitve teh dveh temeljnih del se pravopisci težko opredelijo do vprašanj, povezanih s pisanjem skupaj ali narazen, saj v stroki še ni bilo dorečeno, kako se bodo v nadaljnje obravnavala vprašanja zložen in besednih zvez tipa *alfa samec* – *video oprema*. Podobno velja za leksikalni opis, ki predvideva socialnozvrstno vrednotenje sodobne, nove in pomensko razširjene leksike.

³⁴ Posebno pozornost pri standardizaciji je treba nameniti normiranju zemljepisnih imen, ki ga na Slovenskem izvaja Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS.

pravila (22 %), saj ta predstavljajo najosnovnejši vir za pripravo drugih del z normativnim značajem, pa tudi šolsko rabo in javno jezikovno prakso. Izkazuje se spremenjen pogled na normativnost, na prepovedi, ki so danes v večji meri stilistični oziroma slogovni spodrsaljaji kot slovnične, oblikoslovne ali skladienske napake. Jezikovni uporabniki (9 % vprašanih) pričakujejo tudi izid *stilističnega priročnika*. Več kot polovica vprašanih je med odgovori na vprašanje »Katere tehnologije in vmesniki so po vašem mnenju za razvoj in ohranjanje statusa slovenščine najpomembnejši in bi jih zato morali prednostno oblikovati ali posodobiti?« navedla tudi avtomatski *slovniki pregledovalnik* (65 %) in *črkovalnik* (54 %).

Vse naštetu kaže na neugoden oziroma zaskrbljujoč razkorak med potrebami uporabnikov in uporabnic slovenskega jezika ter dejansko pripravljenostjo akterjev slovenske jezikovne politike, da bi že večkrat ubesedenim potrebam in pričakovanjem »pišoče mase« ugodili.

Res je, da slovenščina živi in se razvija tudi ob odsotnosti institucionalnega usmerjanja, kljub temu pa je treba utrjevati zavedanje o skupnem jezikovnem idiomu vseh prebivalcev Republike Slovenije. Še zlasti v zadnjem desetletju, ko se je jezikovni razvoj zaradi elektronske revolucije pospešil, se je slovenistika znašla na razpotju na eni strani zaradi pomanjkanja aktualnih priročnikov, predvsem znanstvene slovnice, ki bi aplikativnim raziskavam avtorjev različnih provenienc zagotovila enotno normativno izhodišče, po drugi strani pa zaradi – zdi se – skoraj krčevitega prizadevanja, da bi se jezikovna norma ohranila v okvirih, kakršne smo poznali pred pojavom interneta. Pritisk jezikovnih tehnologov, ki želijo z razvojem jezikovnotehnoloških aplikacij približati slovenščino digitalno razvitim jezikom, je namesto iskanja novih načinov financiranja prav za to, jezikovnotehnološko dejavnost, spodbudil medsebojno obračunavanje v stroki in boj za skromna finančna sredstva, ki jih ponuja država v skupni malhi za vse troje, kar naj bi bilo sicer povezano, a ne izenačeno: (1) *za raziskave jezika*, (2) *pripravo priročnikov* in (3) *jezikovnotehnološki razvoj*. Zdi se, da za izhod iz nastale krize, ki so jo državni pooblaščenca in pasivna strokovna javnost pogosto pripravljali tudi prezreti, ni niti politične volje financiranja niti odgovornega zavedanja, da bo naslednja generacija jezikoslovcev težje ohranjala slovenščino v prestižnem položaju, ki ga danes (še) ima.

Pred pripravo jezikovnopolitičnih smernic za naslednje obdobje družbenega in jezikovnega življenja je pomembno ozavestiti očitno ne vsem prezentno dejstvo, da še tako utemeljena jezikovnopolitična izhodišča ostajajo le besede na papirju, če jezikovna politika ni razumljena kot domišljen sklop prepletajočih se aktivnosti, ki naj vodijo k smiselnemu končnemu cilju in ne zgolj k novemu dokumentu.

LITERATURA

Kozma AHAČIČ idr., 2017a: *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, idr. Dostopno 22. 7. 2018 na https://isjfr.zrc-sazu.si/sites/default/files/raziskovalno_porocilo_28_11_2017.pdf.

– –, 2017b: *Jeziki v Sloveniji in slovenščina zunaj nje: anketni vprašalnik*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, idr. Dostopno 22. 7. 2018 na https://isjfr.zrc-sazu.si/sites/default/files/anketni_vprasalnik_1_kod_0.pdf.

ANJI 2015 = *Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje*. Dostopno 22. 7. 2018 na http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/slovenski_jezik/Akcijska_nacrta/ANJI.pdf.

ANJO 2014 = *Akcijski načrt za jezikovno opremljenost*. Dostopno 22. 7. 2018 na http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/slovenski_jezik/Akcijski_nacrta_za_jezikovno_opremljenost_javna_razprava_popravljenost2.pdf.

Anton BAJEC, 1960/61: Kakšen bi bil idealni slovenski knjižni jezik. *Jezi in slovstvo* 6/3, 91–96.

Helena DOBROVOLJC, 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: ZRC SAZU.

—, 2013: Smernice jezikovne standardizacije v teoriji, izročilu in praksi. *Družbena funkcij-skost jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba FF. (Obdobja, 32). 93–99.

—, 2014: Normativna informacija v slovarju. *Jeziškoslovní zapiski* 20/1, 43–57.

Helena DOBROVOLJC, Aleksandra BIZJAK KONČAR, 2013: Slovenski pravopisi in vprašanje normativnih pristojnosti. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies* 9, 111–126.

—, 2015: Pravopisno slovaropisje na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. *Slavia Centralis* 8/1, 34–50.

Helena DOBROVOLJC, Nataša JAKOP, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC.

William J. FRAWLEY, 2003: *International Encyclopedia of Linguistics*. New York: Oxford University Press.

Paul L. GARVIN, 1993: A conceptual framework for the study of language standardization. *International Journal of the Sociology of Language*, 37–54.

Einar HAUGEN, 1966: *Language conflict and language planning. The case of modern Norwegian*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.

Jurij HEIDENREICH, 1937: Spisovné jazyky v Jugoslavii. Přeľad soudobého vývoje. Zvláštni otišk z knihy *Slovanské spisovné jazyky v době přítomné*. Praga. 1–33.

Alexandra JAFFE, 2000: Introduction: Non-standard orthography and non-standard speech. *Journal of Sociolinguistics* 4, 497–513.

Marta KOCJAN BARLE, 2002: Slovenski pravopis 2001 med znanostjo in (ne)uporabnostjo. *Nova revija, Forum*, 11–25.

Tomo KOROŠEC, 2003: Soočenje jeziškoslovnih nazorov. *Slavistična revija* 51/2, 113–114.

Simon KREK, 2013: Ali je pilot v letalu?: slovenski pravopis. *Pogledi: umetnost, kultura, družba* 4/4 (27. feb. 2013), 10–11.

—, 2014: *Pravopisna komisija: grške smokvice ali cesarstvo čutil?* Dostopno 22. 7. 2018 na http://www.simonkrek.si/blog/blog_smokvice.html.

Dick LEITH, 1983: *A Social History of English*. London: Routledge and Kegan Paul.

Vilem MATHESIUS, 1929: *Functional linguistics, Praguiana, Some Basic and Less known Aspects of Prague Linguistics School*. Ur. J. Vachek. John Benjamins Publishing company. 137–138.

James MILROY, 2001: Language ideologies and the consequences of standardization. *Journal of Sociolinguistics* 5/4, 530–555.

NPK 2018–2025 = *Nacionalni program za kulturo 2018–2025*. Dostopno 22. 7. 2018 na http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Fotogalerija/2017/8-avgust/NPK_2018-25_za_javno_razpravo.pdf.

ReNPJP14–18 = Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. Dostopno 22. 7. 2018 na http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/2013/Resolucija_-_sprejeto_besedilo__15.7.2013_.pdf.

Mark SEBBA, 2007: *Spelling and society. The culture and politics of orthography around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cvetka ŠERUGA PREK, 2002: Izgovorni in naglasni problemi Slovenskega pravopisa 2001. *Nova revija, Forum*, 26–30.

SP 1899 = *Slovenski pravopis*. Sestavil Fr. Levec. Dunaj: Cesarsko kraljeva zaloga šolskih knjig.

SP 1920 = *Slovenski pravopis*. Sestavil dr. A. Breznik. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

SP 1935 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Izdalo in založilo Znanstveno društvo.

SP 1950 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

SP 1962 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

SP1P¹1990 = *Slovenski pravopis 1 – Pravila*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

SP 2001 (2003) = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Založba ZRC.

Jakob ŠOLAR, 1967: *Anton Breznik, Življenje besed*. 7–74.

Karel ŠTREKELJ, 1911: *O Levčevem slovenskem pravopisu in njega kritikah*. Opomnje o slovenskem glasoslovju in rabi nekaterih oblik in besed. Ljubljana: Samozaložba.

Jože TOPORIŠIČ, 1978: Problemi norme in kodifikacije v slovenskem knjižnem jeziku. *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Maribor: Založba Obzorja. 328–338.

Urban VEHOVAR, Jernej TIRAN, 2016: Oris izbranih kazalnikov retradicionalizacije slovenske družbe. *Družboslovne razprave* 32/83, 85–107.

Tina LENGAR VEROVNIK, 2004: Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. *Družboslovne razprave* 20/46–47, 241–258

Ada VIDOVIČ MUHA, 1996: Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 15–40.

– –, 2003: Kaj je novega v knjižnem jeziku? – Ob izidu Slovenskega pravopisa. *Slavistična revija* 51/2, 117–122.

NORMATIVE DESCRIPTION AND LANGUAGE STANDARDIZATION IN THE CURRENT LANGUAGE POLICY FRAMEWORK – RESOLUTION AND REALITY

Modern Slovenian language has already gone through all the early standardization phases, and its task is also to constantly adapt the standardization guidelines to language development, to update them and to consider the evolution principles which derive from cultural changes and the development of the language community. Within the framework of the language policy organization of the language community in Slovenia, standardization is a process that enables this community to legally determine the usage of the chosen standardized version of language. The process has been performed under the auspices of the Slovenian Academy of Sciences and Arts since the 1930's.

The article depicts the development pathway of the normativistic concepts in the 20th century: from graphization dilemmas to purism, from black-and-white evaluation of linguistic characteristics to descriptive codification. In 2013, a new Orthographic Committee at the Slovenian Academy of Sciences and Arts (SASA) and Research Centre of SASA was established; its task is to renew the rules. The committee is active in two assemblies and it mostly includes

experts from different fields (terminology, etymology, language technologies, standardization of geographical names, translation and preparation of school textbooks). The problem of this body is that it lacks staff and funding, namely it lacks institutional targeted funding, regardless of the fact that in the *Resolution on the National Programme for Language Policy 2014–2018* (ReNPJP14–18) and in the resulting *Action Plan for Linguistic Infrastructure* (2015) these fields are highlighted as extremely deficient. It is about (1) an orthographic portal (preparation of normative rules and a dictionary, and presentation of both online), (2) a language-consulting portal with a language consultancy forum, (3) a collection of normative issues which is composed on the basis of empirically corroborated analyses of language user needs, a reference (4) spelling checker for the Slovenian language (intended for integration into modern word processors, the most basic tool of everyone who writes), (5) a corpus of normative questions (a corpus, targeted at language and normative issues of modern users). In the target research project “Slovenian Language Policy and User Needs”, the participants were asked several questions, among others “What other guidebooks are in your opinion the most important for the development and maintenance of the Slovenian language status, and should therefore be given priority when considering formation or up-date?” The interpretation of these questions shows that in relation to language guides, the respondents recognize the greatest deficit in orthographic rules (22%), because these present the most basic resource for the preparation of other works with a normative character, and also for the use at schools and in public language practice. The view on codification, on prohibitions which are mostly stylistic lapses rather than grammatical, morphological or syntactic errors, has changed. Language users (9% of respondents) expect the issuance of a stylistic guide as well. More than one half of respondents answered to the question “What technologies and interfaces are in your opinion the most important for the development and maintenance of the Slovenian language status, and should therefore be given priority when considering formation or up-date?” by listing an automated grammar checker (65%) and a spelling checker (54%). All of the above shows that there is an unfavourable gap between the needs of Slovenian speakers and the actual preparedness of the Slovenian language policy protagonists.
